

Avrupa - Komünizmi, Sosyalizm ve Demokrasi

Çeviren YUSUF ALP

Demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi, bilindiği gibi, Avrupa-komünizminin teorik güncelleştirilmesinin yüreğindedir. Sosyalizme giden «demokratik yollar» adı verilen strateji ve «ileri demokratik Devlet» anlayışı, bu yeniden değerlendirmeye dayanır.

Bu yeniden değerlendirme, açıkça, Devlet üzerine Leninist tezlerin bir revizyonu olarak ortaya konmuştur: «Demokrasi» ve sosyalizm arasında kopukluk değil, «ayrılmazlık, eşzülülük ilişkisi» vardır. Sözümona «burjuva demokrasisi» ve saygıdeğer «biçimsel özgürlükleri» egemen sınıf tarafından cömertçe verilmemişler, silahlı halk tarafından zorlu bir mücadeleyle kazanılmışlardır. Sınıf mücadelesinin meyvaları oldukları için, ne bütünüyle «burjuva», ne de bütünüyle «proleter»dirler, ama güç ilişkilerine göre, değişen oranlarda her ikisidirler de —burjuvazinin egemen aleti, ama aynı zamanda da bu egemenliğe karşı proletaryanın savaş makinası Demokrasinin (burjuvazi tarafından) güdüleştirilmiş, ama (halk kitlelerinin eylemiyle) geliştirilebilecek bir biçimini somutlaştırır: Sınıflar arasındaki güç ilişkisinin olumlu evrimi demokratik hakların ve özgürlüklerin gelişmesini, kurumların demokratikleşmesini ve bunun sonucunda da, gittikçe daha az «biçimsel», gittikçe daha «gerçek» bir demokrasinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

Bu «yeniden değerlendirme» Avrupa-komünizmi stratejisinin düşünsel gücünün kaynağıdır.

1) Avrupa - Komünizminin 1. Düşünsel Gücü: Marksizmin klasiklerinde söylenenin tersine, sosyalizme geçiş burjuva demokratik Devlet'in kurumlarıyla zorunlu olarak çatışmaz, bu kurumların çerçevesi içinde de pe-

kâlâ gerçekleşebilir —yeterli Devlet aygıtının bağrında demokratik dönüşüm eylemiyle, sivil toplumda kitlelerin kendi kendilerini örgütlenme hareketi arasında bir diyalektik kurulsun.

Sağ versiyonları (Berlinguer, Marchais, Carrillo).

Ama sol versiyonları da (Bruno Trentin, Fernando Claudin, Nicos Poulantzas, Christine Buci - Glucksmann v.b.) olan tez: Her türlü aşamacı, yasalıcı, parlamentarist düşü reddederek, Avro-komünist sol kurumların bağrında demokratik dönüşüm eylemi —kitlelerin hareketi diyalektiğinin Devlet aygıtının bağrında, bu aygıtların komutasını halk hareketine veren, bir dizi kopmayla sonuçlanacağını düşünür.

Devlet kurumlarının sayısal ve işlevsel gelişimi küçük burjuvaziden ya da ezilen sınıflardan kaynaklanan ücretli tabakaları zorla bu kurumların bağrına sokar, ama aynı zamanda da, Devlet ile sivil toplum arasındaki ilişkileri alt-üst eder. Sınıf mücadelesi boyunca, bu Devlet personelleri kitlesele olarak sola doğru yönelebilirler ve Devlet aygıtını halk hareketinin yanına sürükleyebilir ve bu aygıtın, yeniden biçimlendirilmesine belirleyici olarak, içten, katkıda bulunabilirler...³

2) Avrupa - Komünizminin 2. Düşünsel Gücü: Gene Marksizmin klasik tezlerinin tersine, sosyalist Demokrasi, burjuva parlamentar demokrasiden nitel olarak ayrı, kökten yeni bir kurumlar sistemi içermez. Bu demokrasinin yenileştirilmiş olan kurumlarının çerçevesinde eksiksiz biçimde serpilebilir.

Marx'ın ve Lenin'in işçi Devleti'nin taslağı olarak övdükleri «Paris Komünü modeli»ne uygun Devlet, «Konseyler Cumhuriyeti», her nünastaki Avro-komünist için, tehlikeli bir

ütopya oluşturur. Hepsi, Norberto Bobbio'nun değerlendirmesini paylaşırlar: Tabanın iktidarının yapıları, doğrudan demokrasi biçimleri, parlamenter demokrasi için yararlı düzelticiler olabilirler ve olmalıdırlar, ama onun yerine geçemezler.³ İktidarın bütün toplumsal kitleye yayılması, bölgesel, yerel, kategoriye ufanması, bir merkezleşme ve sentez alanı, «genel iradenin oluşmasının bir anı»nı (Ingrao) içerir.

Bu alan, Lenin'in istediği gibi, bölge konseyleri delegeleri Meclisi —Konseylerin Merkez Konseyi— olamaz. Genel bir biçimde, Konseyler yeni Devlet iktidarının taban organları olamazlar. Emekçileri yurttaşlar olarak değil, üreticiler olarak toplarlar. Bu nedenle korporatizmin ve «gizlilik düşüncesi»nin konseyler içinde ağır basmaları tehlikesi doğar. Tarihi deney, konseylerin kendi öz hareketleriyle, Devlet iktidarının merkezleşmesi işlevini yüklenemeyeceklerini gösterir. Gerçekte, egemen parti (ya da partilerin) merkezi aygıtı, onların adına, bu işlevi yüklenir. Eğer bu gizli merkezleşmeden ve sonuçlarından (Devlet ile Parti'nin totaliter kaynaşması) kaçınmak isteniyorsa, sentez ve merkezleşme rolünü, buyurucu vekaletler olmaksızın, bölgesel temele göre v.b. gizli, genel oyla seçilmiş parlamentoya vermek gerekir. Millet Meclisi, burjuva demokrasisi altında elinden çıkan, iktidar merkezi halini yeniden alır. Doğrudan demokrasi yapıları öneri, baskı, denetim rolü oynarlar.

3) Avrupa - Komünizminin 3. Düşünsel Gücü: Sosyalizme geçiş siyasal ve ekonomik iktidarın uzun (yüzyıllara yayılan) bir toplumsallaşma sürecini oluşturur. İktidarın ele geçirilmesi, Devlet'in gelişmesinin Batı'da düşünülemez kıldığı, en şiddetli noktaya ulaşan bir krizden yararlanarak, sarsıntılı ve şiddetli bir biçimde gerçekleşemez. Egemen sınıfın hegemonyasının parçalanıp dağıtılması, ittifaklarının koparılması, Devlet aygıtlarının kuşatılması yolundaki uzun bir çalışmadan geçerek gerçekleşir; hegemonik sınıf olarak işçi sınıfının bugünkü duruma karşı çıkarak kendini ileri sürmesi yolundaki bir çalışmadan geçerek gerçekleşir. Burada da sol ve sağ versiyonlar bir arada vardır: Avro-komünisti KP'lerin sözcülerinin birçoğu için, «ekonomik ve siyasal yapılarıdaki büyük reform-

ların birbirlerini izlemesi kendi başına Devrimi oluşturur» (Jean Elleinstein⁴). Avro-komünist sol için, sosyalizme geçiş hissedilmeden, «nitel sıçramalar», «kopmalar» olmaksızın gerçekleşemez. Ama, herbiri kendi zamansallığına uygun olarak, kendi alanında (ideolojik, ekonomik siyasal...) başgösteren, çoğul olarak «kopmalar» sözkonusudur. Christine Buci - Glucksmann «uzun süreli ikili iktidardan, kesintisiz kopma»dan söz eder: Toplam kazancı, egemen üretim tarzının doğası, sınıf iktidarı olmayan bir devrimci krize benzer hiçbir şey yok.

LENİNİST AŞIRILIKLAR VE EKSİKLİKLER

Demokrasi ve sosyalizm üzerine Leninist tezlerin aşırılıkları ve eksiklikleri olduğunu, bugün kim reddeder ki? Bu tezleri açıkladıklarında, Bolşevik yöneticileri, bütün Avrupa'da, demokrasinin savunulması adına, burjuva düzeninin yeniden kurulmasına katılan sosyal-demokrasieye karşı koymaya çabalamaktadırlar.

Bu bağlam içinde, Leninist «burjuva demokratizmi» suçlaması, simetrik olarak da «proleter demokrasi»nin savunulması, ne yazık ki tanıdık (ve kısmen de kaçınılmaz) bir yolla, «sopayı öteki yana bükme». «Biçimsel» sıfatını, Lenin birçok kez, kapitalist düzendeki hakları ve özgürlükleri, kısmi, hileli, düzenlenmiş haklar olarak değil, ama yalnızca «boş cümleler», «aldatmacalar», «kandırma-lar» olarak sunarak, hayali, geçekdişi, «saf biçim» anlamında kullanır. Bu aşırılıklar, daha şimdiden hoşgörüsüz olan, Rus işçi hareketinde, Jozef Çugaşvili Stalin ile küçük yoldaşlarının önlenebilir yükselişini kolaylaştıran otoriter ve sinik bir düşünce havası yaratırlar.

Bunun tersine, alternatif çözüm —Konseyler Demokrasisi— idealize edilmiştir: Konsey sisteminin işleyiş koşulları, çelişkileri, güçlükleri incelenmemiştir. Burjuva demokrasinin halk egemenliğini bozmasına imkân veren bin bir kurnazlığı kovma sözkonusu olduğunda son derece kavrayışlı olan Bolşevik yöneticiler, Sovyet demokrasisinin aynı sonucu yaratabilen hükümleri üzerine kendi kendilerine hiçbir şey sormazlar. Konseyler demokrasisi «Paris Komünü modeli»ne uygun Devlet, Konseyci demokrasinin işleyiş-

koşullarının toplanmasını ve bu demokrasinin yollarının hazırlanmasını sağlayan bir geçiş rejimi gerekli olmaksızın, doğrudan doğruya işlemsel olarak tanıtılmıştır.

Daha kötüsü, olağanüstü güçlüklerin basıncıyla son derece otoriter tedbirler almak zorunda kalan Bolşevik yöneticiler, uluslararası işçi hareketinin büyük zararına olarak, kendi çözümlerinden bazılarını (kitle örgütlenmelerinin Parti'ye bağımlılığı, Komünist Partinin iktidarı olarak düşünülen proletarya diktatörlüğü v.b.) evrensel ilkeler haline getirmek eğilimindedirler (Rosa Luxemburg'un kararlı biçimde belirttiği şey). Buna, Lenin ve Troçki mazeret olarak, eyleminin benzersiz karakterini ve bu eylemin, içinde gerçekleştiği aşırı güçlükleri gösterebilirler şüphesiz. Elbette ki bu onlara adım uydurmak için bir neden değildir; özellikle, suçu onlara yüklenemezse bile, demokrasinin belirli bir Bolşevik işleme tarzı tarafından bir ölçüde kolaylaştırılmış olan Stalin deneyinden sonra.

Ama aşırılıkları eleştirmek, Leninist sorunsalın eksikliklerini —onları aşmak için çabalamak amacıyla— kabul etmek gerekiyorsa ona karşı çıkan 20 yıllarının sosyal-demokratlarına adım uydurmak gerekli mi?

Gerçekten de, Bolşevizme karşı polemik sürdüren 2. Enternasyonal teorisyenlerinin söylemiyle Avro-komünistlerin söylemi arasındaki benzerlik karşısında şaşırıktan başka bir şey yapılamaz.

«...Sermayeyi devirmek için işçi sınıfının kullanacağı basit bir araç olmaktan çok, demokrasi aynı zamanda hem bir araç hem de bir amaçtır. Sosyalizmi ve gerçekleşme biçimini bile kurmak için bir gereçtir.»

Bunları, tümüyle anılmaya değer bir bölümde (**Demokrasi ve Sosyalizm**), daha 1899'dan başlayarak yazan kişi Edouard Bernstein.

Demokrasi ile sosyalizm «eş-tözlülüğü», burjuva demokratik Devlet Kurumları çerçevesinde sosyalizme geçiş tezi 1914'den önce sosyal-demokrat sağ, 20 yıllarının başlarında ise sosyal-demokrasinin bütünü tarafından bütün tonlarda tekrarlanmıştır.

«Karma demokrasi» fikrine, merkezî iktidar Parlamento'nun tekelinde kalarak, konseylerin parlamenter demokrasiye eklemelen-

mesi fikrine gelince, bu fikrin başlıca şampiyonu, onu yalnızca ayrıntılı biçimde sergilemekle kalmayan, ama korporatizm suçlaması da dahil olmak üzere, Avro-komünistlerin bugün buldukları itirazların eksiksiz hepsini Sovyet sistemine karşı çıkaran Karl Kautsky'dir.⁵

Dahası, sol sosyal-demokratlar, örneğin kimi Avusturyalı Marksist teorisyenler, Avro-komünist soldan bile çok daha radikal görünmektedirler. Onlar da parlamenter demokrasiyle Konseyler demokrasisi arasında bir düzenleme önerirken, buna karşın şunu da açıkça belirtirler:

«Bu iki temsil etme biçiminin bir arada varolmasından (Millet Meclisi ve Konseyler piramidi) ana ağırlığın işçi konseylerinin Merkez Konseyi'ne dayanması sonucu çıkar gene de, çünkü bu Konsey, homojen bir sınıf oluşturan emekçi nüfusun temsil edilmesi olarak, toplumsal dönüşüme ilişkin gerçek genel-iradeyi somutlaştırır... Bütün ekonomik sorunları yetkisi içinde kalmalıdır önleyse... Millet Meclisi'nde inisiyatif hakkını ve Meclis'in kararlarına karşı veto hakkını tartışmaksızın elinde tutmalıdır aynı zamanda. Hükümet seçimi de, kolaylaştırılacak bir oranda, Millet Meclisi'yle ortak olarak onun elinde olmalıdır.»⁶

Kurucu Meclis olayında (ve genel olarak sosyalizm ile demokrasi arasındaki ilişki anlayışları konusunda)⁷ Bolşevik yöneticilere yönelttiği sert eleştiri nedeniyle, Avro-komünist solun gönüllü olarak kendine kaynak aldığı Rosa Luxemburg'a gelince, 1918'de Almanya'da bir kurucu Millet Meclisi'nin toplanmasına karşı ve Konseylere dayanan sosyalist bir demokrasinin kurulması için bütün gücüyle mücadele ettiğini hatırlamak gerekir.⁸ Gramsci üzerine hiçbir şey söylememekte... Massimo Salvadori'nin hakkı var: Gramsci'den çok, Kautsky'den ve varlığını koruyan 2. Enternasyonal teorisyenlerinden kaynaklandığını haklı olarak söyleyebilir Avrupa-komünizmi. Bunu İKP teorisyenlerinin gittikçe artan bir bölümü zaten kabul ediyor: «Burjuva Devletin sınıfsal doğasının içten dönüşümü fikri,» diye yazar Luciano Gruppi, «2. Enter-

Birikim 40 - 41/110

nasyonal'in 'merkez' ve 'sağ'ının değişmez bir fikri olmuştu.»⁹ Ve bu «insanı lekeleyen» soy zincirini komplekse kapılmadan benimsemeleri için Avro-komünistlere yalvarıyor. 1920'den beri, köprü'nün altından çok su aktı...

YARARLI BİR AYRIM

Sosyalizme demokratik geçişin bu öncülerine karşı Lenin, günümüzdeki Avro-komünist teorizasyonlara tümüyle uyan birkaç sağduyulu düşüncüyü hatırlatır.

Her kim ki yüklemeleriyle tanımlanmış tarih-dışı bir Öz sözkonusuymuş gibi,¹⁰ genel olarak «Demokrasi»den sözeder, Marksist olarak değil, liberal olarak konuşur: Sınıflı toplumlarda «saf demokrasi yoktur», yalnızca sınıf demokrasisi vardır.¹¹ Tarihte birbirini izlemiş olan değişik demokrasi biçimleri (Antik demokrasi, Ortaçağın belediye demokrasisi, burjuva temsilî demokrasi...) «genel olarak demokrasi»nin yetkin olmayan (ama hep ilerleyen) c'şimlenmelerini değil, sınıf egemenliğinin farklılaşmış biçimlerini oluştururlar, demokratik kurumlar her seferinde, egemen sınıfların demokrasisini ve ezilen sınıfların uyrukluğunu sağlamak için düşünülüp biçimlendirilmişlerdir.

Bu yaklaşım, tersine her nünanstan Avrupa-komünizminin gizlediği kurtarıcı bir ayrımı zorla kabul ettirir: Bir yandan halkın demokratik hakları, özgürlükleri ile öte yandan burjuva demokratik Devlet'in kurumları arasındaki ayrım.

Burjuva demokrasinin kurumları —en demokratikleri de dahil— işlevi çok küçük bir azınlığın dev çoğunluk üzerindeki egemenliğini sağlamak olan bir sistemin öğelerini oluştururlar. Claudin'in dediği gibi, işçi mücadelelerinin sonunda değil, ama kapitalist üretim tarzının gelişmesi ile despotik iktidar uygulamasının her biçimi arasındaki çelişki nedeniyle oluşurlar. Daha sonra, emekçiler tarafından kazanılmış (ele geçirilmiş) demokratik özgürlükleri ve hakları da kendine katarak, genişlerler. Ama gerçek demokratikleşmeleri, temel işlevleri çerçevesinde gerçekleşir her zaman: Kitleleri «işler»den uzakta tutarak, genel oy haklarıyla burjuva iktidarını yasallaştırmak.

Burjuva temsilî demokrasi bu sonuca nasıl ulaşır?

a) Devlet'te yoğunlaşmış olan, siyasal iktidar ile sivil toplum arasındaki ayrımı ağırlaştırarak ve sürdürerek; toplumsal topluluğu en küçük parçalarına bölerek, pasifleştirerek, kanını emerek, iktidar gerçekliğini sıkı sıkıya denetlediği ayrı ayrı aygıtlarda yoğunlaştırmak için, içerdiği kendi kendini yönetme yeteneklerini gittikçe artan biçimde elinden alarak.

b) Yasalar karşısında sınıfların ve bireylerin, büyük üretim araçlarını ellerinde tutanlara kamuoyunu biçimlendirme yollarını sağlayan, yapısal eşitsizliği gizleyerek.

Halk hareketi, mücadele yoluyla, demokratik haklarını ve özgürlüklerini güçlendirebilir, burjuva temsilî kurumların demokratik karakterini artırabilir. Ama bunu, kazanımları bu kurumların temel işlevini belirleyici biçimde etkilemediği ölçüde sürekli olarak yapabilir ancak. Eğer «demokratikleşme» belirli sınırları aşarsa, sistem krize girer: Bu durumda egemen sınıf, egemenlik tarzının bütününe yeniden-örgütlenmesine çalışır. Ve bilindiği gibi, bu durumda demokratik ilkelere korunması onu pek az ilgilendirir.

Kısacası, demokratik özgürlüklerin gelişmesinde burjuva temsilî demokrasi (önceki rejimlere oranla) önemli bir ilerleme oluşturuyorsa da aynı zamanda özgürlüklerin gelişimi için kurumsal bir sınırı da temsil eder. Sosyalist üretim ilişkilerinin gelişimi için gereken demokratik hakların ve özgürlüklerin yerleştirilmesi, burjuva temsilî demokrasinin çerçevesi içinde gerçekleşebilmek bir yana, burjuva demokratik Devlet'in kurumsal sistemine çarpır, toplumun ve iktidarın yeni tip bir örgütlenmesini zorunlu kılar:

«İnsanlık tarihinin en derin devriminin, dünyada ilk kez, iktidarın sömürenlerin azınlığından sömürülenlerin çoğunluğuna geçişinin, diye yazar Lenin, eski demokrasinin, burjuva biçimlerinin, (demokrasinin) uygulanmasının yeni kurumların yaratılması olmaksızın gerçekleşebileceğini düşünmek bütünüyle saçma olacaktır.»¹²

Demokrasi ile sosyalizm arasındaki ilişkiler işte bu sorunsaldan kalkarak yeniden incelenmelidir. Yoksa ona sırtını dönerek değil.

Birikim 40 - 41/111

STRATEJİ OLARAK DEMOKRATİKLEŞME Mİ?

Demokratik hakların ve özgürlüklerin savunulması ve geliştirilmesi için mücadele, Batı'da sosyalizm için mücadelenin belirleyici stratejik bir eksenini oluşturur şüphesiz. Avro-komünist teorisyenlerle olan anlaşmazlık bununla ilgili değildir.

Bu parlamenter demokrasi krizi, «güçlü Devlet»e doğru genel ilerleyiş çağında, demokratik hakların savunulması ve yayılması için mücadele Devlet otoriterliğinin yükselişini engellemeyi, işçi sınıfının siyasal kazanımlarının korunmasını, halk egemenliği ideolojisiyle modern burjuva Devlet gerçekliği arasındaki çelişkinin ortaya konulmasını mümkün kılar.

Gerçek sorun, kurumları içinde ya da dışında, Devlet'in demokratikleştirilmesi için bir mücadele sürdürmek gerekip, gerekmediğini bilmek değil, ama bu mücadelenin menziline, tarzlarının, sınırlarının neler olabileceğinin bilinmesidir.

Uzun vadede, bu mücadele —hissedilmeksizin ya da ardarda gelen «kompa»lar pahasına— Devlet aygıtlarının sınıfsal doğasını tedricen dönüştürebilir mi; ya da Devlet aygıtlarını, önemli ölçüde, halk tarafına devirebilir mi?

Ya da olsa olsa, Devlet personellerinin önemli bir fraksiyonunu sola doğru politize ederek ve her türden halk örgütlenmelerinin gücünü pekiştirerek, emekçilerin egemen sınıfla olan kaçınılmaz çarpışmalarına en iyi koşullarda başlamalarına imkân verecek biçimde sınıflar arasındaki güç ilişkisinin elverişli evrimine katkıda bulunabilir mi?

Stratejik sonuçları ağır sorular: Birincisine ya da ikincisine olumlu cevap verildiğine göre, ya kitle mücadelelerini Devlet aygıtlarının içten dönüşümü ya da bu aygıtları denetleyen personellerin ele geçirilmesi (ordu sözkonusu olduğunda, subaylar v.b.) hedefine bağımlı kılmak seçilir; ya da, tersine, Devlet aygıtlarının mümkün olduğunca geniş bir fraksiyonunu sola doğru politize etmek için kitlelerin hareketinin kararlılığı, olgunluğu, genişliği üzerine dayanılır.

Başka bir deyişle, demokratik hakların savunulması ve yayılması için mücadele devrim için vazgeçilmez bir hazırlığı mı oluşturur,

yoksa, şu ya da bu biçimde, devrime yararlı ve onun yerine konabilecek bir şey mi oluşturur?

Devrimci aşırı-sol birinci varsayımı, Avrupa-komünizmi ise ikinci varsayımı kabul eder.

Nicos Poulantzas'ın son kitabında¹³, tuhaf-tır ki, aşırı-solun seçimini destekleyen bütün kanıtlar bulunuyor (oysa kendisi, sonuçta, Avro-komünist solun tezlerini benimser):

a) Ezilen sınıfların Devlet'te bulunmalarını ikinci dereceden, marjinal karakteri; bağımlı sınıflar Devlet'te yalnızca hiçbir aygıtı denetlememekle kalmazlar, ama sözkonusu aygıt iktidarın (ordu, polis, yüksek dereceli yönetim, adalet, kitle iletişim araçları...) uygulanması açısından stratejik bir önem kazandığı ölçüde de ağırlıklarını daha az duyururlar. «Her şeyden önce, ezilen sınıflar Devlet içinde, egemen sınıfların iktidarına muhalefet biçimi altında varolurlar» diye yazar Poulantzas;¹⁴

b) Modern burjuva Devlet'in «halk kitlelerinin iktidara geçmeleri durumunda, burjuvaziye gerçek ve biçimsel iktidarın alanlarını değiştirme imkânı veren»¹⁵ esneklik ve karmaşıklık; bu Devlet sisteminin bütününde olduğu gibi her aygıtın bağrında da vardır: Doruğu elinde tutmak aygıtı elinde tutmaya yetmez. Doruk kaybedilirse, gerçek iktidarın merkezi yer değiştirir...

c) Egemen sınıfın güç ilişkisini, kimi zaman da yeni biçimlerde, burjuvazinin yararına yeniden kurmakta («halk zaferi» durumunda elbette) yeterliliği, hattâ ustalığı...

d) Devlet personellerinin —sola doğru devrilmeye elverişli olanlar da dahil— halk kitlelerine oranla kendi yerlerine ve rollerine olan bağlılıkları. Ne Devlet'in bağrındaki toplumsal işbölümünü, ne de Devlet'te biçimlenen yönetenler-yönetilenlerin siyasal ayrımını tartışmaya koyar, «bu personellerin sınıfsallaşma sınırı».

e) Burjuva temsilî demokrasinin çöküşü ve «Devlet otoritarizmi»nin yükselişi ile bugün ağırlaşan bütün şeyler...

Yüksek dereceli personelin çoğunluğunun sola kayması umudunun bir aldatmaca olduğu gibi, Devlet aygıtının kerteli, barışçıl, yasal dönüşümünün de bir aldatmaca olduğundan başka ne sonuç çıkarılabilir bunlardan?

Birikim 40 - 41/112

Devletin «radikal demokratikleşmesi»nin, burjuva demokratik Devlet'in krizinin kopma noktasına geldiği ve halk hareketinin gücü bütün Devlet sisteminin yeniden potaya dö-külmesini gündeme getirdiği devrimci bir durumda, mücadelenin genelleşmiş bir evresinin doruk noktasında, ancak sığağı sığağına gerçekleşebileceğinden başka ne sonuç çıkarılabilir bunlardan?

KONSEYLER DEMOKRASİSİ YA DA PARLAMENTER DEMOKRASİ?

Aynı biçimde devrimciler tabanın demokrasisinin yapılarının (Fabrika, bölge, köy, üniversite, asker, işsiz v.b. konseyleri) gelişiminin stratejik önemini tam tersine, tanıma-mazlıktan gelmezler. Bu yapıların önce iktisat, toplum, Devlet üzerindeki halk denetiminin aracı olarak, sonra da yeni demokrasinin taban hücreleri olarak ortaya çıkması, genelleşmesi, merkezileşmesi devrimcilerin stratejisinin yapılaştırıcı eksenini oluşturur.

Avro-komünist sol ile olan anlaşmazlık tabanın demokrasisinin yapıların gelişimini uyarmanın gerekliliğiyle ilgili değildir. Eski burjuva demokratik geleneği olan ülkelerde parlamenter kurumlarla bu yapıların eklenmesi gerekliliğiyle bile ilgili değildir.

Anlaşmazlık, «eklenme»nin doğası, yetkilerin paylaşılması konusundadır. Kim neye karar veriyor? Plana kim oy veriyor? Büyük ulusal seçmelerde kesin kararı kim veriyor? Hükümeti kim tayin edip denetliyor?

Avro-komünist bakış açısı içinde, Konseyler önerir, Parlamento hükme bağlar... Emekçilerin Konseylerinin parlamenter demokrasiye katılmaları sözkonusudur gerçekte, bunun kesin sonucuysa Konseylerin yıkılmasıdır, tıpkı Fransa'daki işyeri komitelerinin yıkılması, tıpkı bugün İtalya'daki işçi Konseylerinin bitkisel hayat sürdürmeleri gibi. Çünkü, öneri, baskı, denetim gücü olarak sendikalar, partiler, değişik çıkar dernekleri fazlasıyla yeterlidir. Konseyler sistemi ancak yeni iktidar yapısı olarak varlığını sürdürebilir.

Eğer emekçiler için bir demokrasi kurmak, Devletle sivil toplum arasındaki ayrımı, yönetenler-yönetilenler bölünmesini giderek ortadan kaldırmak isteniyorsa gerçekten, parlamentarizmin yamaları yetersizdir. Parlamentarizmin güzel günlerini yaratan tarihi

koşullar geçtiği için bu haydi haydi yetersizdir. İktidarın aşağı doğru yayılmasını, emekçilerin kendi içlerine etkin katılımını sağlayan bir başka kurumsal sistem kurmak gerekir gerçekten.

Parlamenter kurumlarla Konseyci kurumlar arasındaki eklenmede iktidar gerçekliği ikincilere geçmelidir. Bunu, Marksizme harfi harfine uyan bir dogmatik saygı nedeniyle söylemiyoruz. Sosyalist demokrasinin kurulmasının ve işleyişinin güçlüklerinin bilincindeyiz. Böyle bir demokrasi çalışma zamanının önemli ölçüde azaltılmasını (gerçekten de, asgari olarak, yarım işgünü), ki bu olmaksızın, işyerlerini ve Devlet'i yönetmek için emekçilerin ne boş zamanı ne de enerjisi olur; yurttaşların temel ihtiyaçlarının giderilmesini; yeni toplumsal düzenin görece sağlanmasını (Konseyler Cumhuriyeti derin bir iç ya da dış karşı-devrim tehdidi altında yaşarsa, Konseyler, olağanüstü durum adına, Devlet aygıtları tarafından kısa devreye uğratılacaktır.); emekçilerin yüksek bir sınıf bilinci, nitelik, kültür düzeyini, toplumsal hayatın bütün alanlarında derinleşmesine yerleşmiş demokratik gelenekleri içerir.

Eğer bu ön-koşullar var olmazsa, Konseyler demokrasisinin bürokratik deformasyonları kaçınılmazdır. Ama eğer emekçilerin demokratik özgürlükleri ve halkları korunursa ve geliştirilirse, bu bürokratik deformasyonlar, nesnel durum iyileştiği ölçüde düzeltilebilir. Ve her ne olursa olsun, demokrasiye konulan kısıtlamalar, eşit koşullarda, parlamenter demokrasinin kapsayabileceği kısıtlamalardan çok daha azdır.

Öyleyse, Konseyler demokrasisine ilişkin her türden meleksi hayal uzağımızda bizim.

Bizim söylediğimiz ilk olarak, Batı Avrupa'nın toplumsal, siyasal, iktisadî, kültürel koşullarında Konseyci demokrasinin işleyiş koşullarının hızlıca toplanabileceği.

İkinci olarak ise, Konseyler demokrasisinin —özyönetimci sosyalizmin— kerteli ve güç olsa bile kurulmasının kitlelerin gerçek bir kurtuluşunun vazgeçilmez (sine qua non) koşulu olduğu, çünkü ezilmenin kaynağına son verilmesini yalnızca bu mümkün kılar: Sivil toplumun siyasal iktidarının elinden alınmasına, siyasal iktidarın ayrı bir bütün olan Dev-

Birikim 40 - 41/112

lette giderek artan biçimde yoğunlaşmasına son verilmesini.¹⁶

Konseylar demokrasisi ilkesi, seçilenlerin görevden alınabilmesi, seçilenlerin yüksek olmayan ücretleri, vekilliklerin kısıtlanması, sorumlulara mümkün olduğunca rotasyon uygulanması v.b. değildir yalnızca; aynı zamanda ve özellikle, siyasal demokrasinin gerçek topluluklarda (seçim çevreleri gibi tümüyle toplumsal topluluklarda değil yalnızca) kök salması, çalışma topluluğunun temel siyasal birim olarak saptanmasıdır da. Konseylar sistemi böylece seçilenlerin denetiminin, toplumun ve iktisadın etkili biçimde yönetilmesi için kitlelerin seferber edilmesinin somut kurumsal koşullarını yaratır.

Artık iktidarın terk edilmesi olmayan bir iktidar devredilmesinin, gerçeğe uygun bir halk egemenliğinin koşullarını yaratır.

Konseylar demokrasisinin Avro-komünist eleştirisi hiç de inandırıcı değildir; Konseylar neden korporatist darlığa kendilerini organik bakımdan adanmış olsunlar? Ulusal (Konseyların Merkez Konseyi) ve bölgesel mercileri neden, parlamenter demokraside Belediyelerin ve Millet Meclisi'nin yüklediği sentez ve merkezleşme işlevini yüklenmek için organik bakımdan elverişsiz olsunlar?

Korporatizm tehlikesi konseylar sisteminde gerçekten de vardır, ama parlamenter demokraside varolan yerellik tehlikesinden ne daha çok ne de daha az ölçüde vardır. Buyusa, onun hiçbir şekilde aşılamaz olmadığını söylemektir. Eğer konseyların yetkisi toplumsal ve siyasal hayatın bütün sorunlarını kucağına; eğer partiler o anın önemli seçmelerine ilişkin önerilerini demokratik biçimde savunabilirlerse; eğer, bütün konseylar piramidindeki oylamalar ve seçimlerden sonra, en son karar gerçekten konseyların Merkez Konseyi tarafından veriliyorsa; konseylar sisteminin neden parlamenter demokrasiden daha dayanıklı bir yerelliği geliştireceği, neden ulusal mercinin «genel irade»yi dile getirecek güçte olmayacağı anlaşılıyor.

Ama bu sistem kurulduğu her yerde başarısızlığa uğradı, diye karşılık verir Avro-komünistler. Bu genel yıkımın genel bir nedeni olmalı elbette...

Doğruyu söylemek gerekirse, konseyci demokrasi, konseyların korporatizme olan söz-

de eğilimleriyle hiçbir ilgisi olmayan nedenlerden dolayı başarısızlığa uğradığı Sovyet Rusya'da kuruldu yalnızca —hem de hangi koşullarda! Eğer konseyci demokrasi gelişmekte olan ülkeler adı verilen ülkelerde işleyemezse, besbelli ki parlamenter demokrasi de işleyemez...

Her demokrasi gibi, sosyalist demokrasinin de uygulanması güçtür. Başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da Stalinist donmayı gidermek kolay değildir. Geçmiş deneyler üzerinde ciddi biçimde düşünmek, bu deneylerden **Devlet ve Devrim**'in zorunlu olarak kısa olan saptamalarını aşan dersler çıkarmak için bir neden daha. Ama tekeller kapitalizminin kendisinin evrimi tarafından kesin olarak mahkûm edilmiş olan parlamenter demokrasiye dönüş yönünde değil de, «devredilmiş demokrasi»nin «doğrudan», «etkin demokrasi»ye doğru aşılması yönünde ilerlemek gerekir.

SOSYALİST DEVRİM, UZUN BİR SÜREC Mİ?

Son olarak, anlaşmazlık, ileri kapitalist ülkelerde sosyalizme geçişin «özgüllüğü»yle de değil, bu özgüllüğün doğasıyla ilgilidir.

Avrupa-komünizminin teorisyenleri kapitalizmin Güney Avrupa'daki krizinin önemini kabul ederler, ama bu krizin zaman zaman terimin klasik anlamında devrim-öncesi durum biçiminde yoğunlaşabileceğini reddederler: Devrim-öncesi durum, yani Devlet'in, bir yandan aygıtlarının görece felce uğramasına ve ayrışmasının başlangıcına; öte yandan da, halk iktidarının yapılarının merkezleşmesinin başlangıcı ve bu yapıların ortaya çıkmasıyla karakterize olan kitlelerin genelleşmiş mücadele hareketine ulaşan, kriziyle birleşen bir kriz. Bununla birlikte, tırmanan Mayıs'ın İtalya'sı, 1978'in Portekiz'i Güney Avrupa kapitalizmi krizinin başlıca sonuçlarını geliştirmesinden çok önce, 60 yıllarının sonundan itibaren dünya kapitalizminin tanıdığı yeni durgunluk evresinin kaçınılmazcasına yol açacağı krizler tipinin, elbette ki şimdilik yalnızca tohum halindeki, bir görünüşünü verirler.

Bu krizlerin elbette ki, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrasında Devlet'in çöküş krizleriyle ortak hiçbir yanı yok. İşçi hareketinin siyasetinin elbetteki bu krizlerin önemi ve gelişmesinde belirleyici bir etkidir. Ama özgüllükleri (biçimlerinin, ritimlerinin şimdiki ka-

Birikim 40 - 41/114

dar görülmemiş karakteristikleri) ne olursa olsun, 20. yüzyılın bu son çeyreğinde döngüsel olarak, Devlet'te ve ekonomide sınıf egemenliği sonucunu «sıcığı sığına» kesip atmaya imkân veren, mücadelenin genelleşmiş patlama durumlarına, sınıf mücadelelerinin son derece şiddetlendiği evrelerde, sistemin bütün dengelerinin bozulmasına yol açmaları imkânsızdır.

Bu bakış açısı içinde, devrimci partinin rolü emekçilerin sınıfsal bağımsızlığı için, sosyalist alternatifini sisteme alternatif olarak, mümkün olduğunca somut ve pratik biçimde ileri sürülmesi için çalışmaktır: Bir sonraki devrim-öncesi kriz sayesinde, toplum ve üretim düzeyindeki denetim halkın kendi kendini örgütlemesi, büyük sermayenin mülksüzleştirilmesinin ve konseylar hareketi temelinde Devlet'in tümüyle yeniden potaya dökülmesinin başlangıcı genelleşsin diye.

Böyle bir bakış açısı, gördük ki, egemen sınıfın hegemonyasının parçalanıp dağılması, iktidar aygıtlarının yansızlaştırılması, iktidar bloğunun parçalanması ve bunun tersine halk kitlelerinin bütününe sosyalizm için mücadelede sürükleyen işçi sınıfının hegemonik sınıf olarak kendini ileri sürmesi için vazgeçilmez olan hazırlık çalışması olarak demokratik hakların ve özgürlüklerin gelişmesi yolundaki mücadeleyi de kapsar. Ama bu mücadele gerekliyse de, yeterli değildir. İktidarın devrimci yoldan ele geçirilmesinin en iyi koşullarını hazırlar; ama onun yerini tutamaz.

İleri kapitalist ülkelerde devrimci durumlar imkânını reddederek (ve bunda da, bir kez daha, olayın gerisinde kalmışlardır: Fransa'da 68 Mayıs'ında, İtalya'da tırmanın Mayıs'da v.b. olduğu gibi gelecekteki krizler de onları ansızın bastıracaktır.) Avro-komünistler böyle durumlardan siyasal bakımdan yararlanılmasına dayanan her stratejiyi uzaklaştırırlar elbette.

Ve geçmişin devrimci kopması yerine, sayıca çok ve zaman içinde birbiri ardına dizilen «anti-kapitalist kopmaları» üzerine Avro-komünist solun ustalıkları hiçbir şey değiştirmez. Şüpheli bir kelime oyununun örtüsü altında (anti-kapitalist kopma nosyonu aynı anda nitel olarak farklı gerçekleri belirtir: Kapitalist sistemin işleyişiyle tümüyle bağdaşan

gerçeklikler: Solun hükümete girmesi, ya da Okul'da, törelerde v.b. «kopmalar». Ve bu sistemin işleyişiyle kesinlikle bağdaşmayan gerçeklikler: Üretici güçlerin toplumsallaşması, Devlet aygıtlarının zaptedilmesi v.b. Sistem «içinde»ki kopmalarla sistemin» kopmalarını —bu sonuncular elbette ki belirsiz bir gelecek için programlanmıştır— aynı düzleme koyar), bir kelime oyununun, «anti-kapitalist kopmalar stratejisi», örtüsü altında, tipki eskiden «iktidarların ele geçirilme stratejisi» ya da «yapıların reformları stratejisi» ile olduğu gibi, o da (Avro-komünist sol) sosyalizme geçişi bir devrim olmaksızın gerçekleşmeyi hedefliyor; yandaşları, başarıya ulaşmak için devrimci kopmanın öğelerini ayırmakta, gerçekleştirmelerinin aralarını açmakta, açık bir güç denemesinin sonunda geriye-dönülmezlik eşliğini aşmayı denemekte olandan daha çok şans olduğunu sanıyorlar. Sınıflar arasındaki güç ilişkilerinin oynak olduğunu, egemen sınıfa kesin yenilgileri verme fırsatının ancak bazı kriz konjonktürlerinde ortaya çıktığını, aradaki süre içinde burjuvazinin kendi sisteminin istikrara kavuşturmayı, emekçileri savunma durumuna itmeyi başardığını unutmaktır bu.

Sol versiyonlarında olduğu gibi sağ versiyonlarında da Avro-komünist strateji bir aşamacıdır ve bütün aşamacılar gibi tek bir yanılışı vardır: O da sınıf mücadelesini göz önüne almamaktır.¹⁷ Avro-komünist yöneticilerin başlangıçtaki niyetleri ne olursa olsun siyasal ve ekonomik komuta araçları büyük burjuvazinin eline bırakılırsa (ve iktidarın uzun süren, aşamalı biçimde ele geçirilmesine ilişkin her strateji, tanımı gereği, bu araçları daha başlangıçtan büyük burjuvazinin elinde bırakır. Çünkü iktidarı uzun vadede, kerteli biçimde ele geçirmeyi hedefler), burjuva toplumun ve kapitalist üretim tarzının mantığına boyun eğmek zorunda kalınır. Anlaşmanın korunması adına, kendi programının, ki önemli ölçüde ilimli hale getirilmiştir, ileri sürdüğü yapısal reformların birçoğundan vazgeçmek ve kendini bütün feragat kategorilerinin şampiyonu olarak ileri sürmek zorunda kalan İKP bunu aydınlık bir biçimde örnekleniyor bugün. Bunun sonucuysa kitlelerin hayat düzeyinin bozulması, «korunan» ve «eğreti» sektörlerle bölünmeleri değil yalnızca; bu neden-

Birikim 40 - 41/115

lerden dolayı, ulusal güç ilişkisinin de bozulmasıdır aynı zamanda.

Stalin despotizmiyle oldum olası mücadele eden militanlar için Avro-komünist KP'lerin bundan böyle kendilerini Doğu'da hiçe sayılmış özgürlüklerin şampiyonları, «düşünce birliği»nin düşmanları, öz-yönetimin, çoğulculuğun v.b. yandaşları olarak ilan etmelerinden daha sevindirici ne olabilir ki (FKP Kongrelerinin süregelen oy birliğinin tanıklık ettiği gibi,

yapılan ilanlar ile oligular arasında hâlâ epey mesafe olsa bile)? Talihsizlik şu ki, Stalinist konumlardan yeni sosyal-demokrat konumlara ara olmaksızın geçilir. Bu ille de ilerleme oluşturmaz. Demokratik geleneği eski ileri kapitalist ülkelerde sosyalizme geçiş stratejisinin, tıpkı «özyönetimci sosyalizm» gibi, geniş ölçüde icad edilmesi gerektiği konusunda tümüyle aynı fikirdeyiz. Ama lütfen! Biraz hayalgücü!

Birikim 40 - 41/116

¹ Santiago Carillo, *Avrupa komünizmi ve Devlet («Eurocommunisme et Etat»)*, Ed. Flammarion, Paris, 1977 s. 20: «Kapitalist Devlet aygıtını demokratikleştirme imkânına ilişkin sağlam bir anlayış oluşturmadığımız sürece, diye yazar S. Carillo, ve onu böylece, kuvvet kullanarak radikal biçimde yıkmaya ihtiyaç kalmadan, sosyalist bir toplum kurmak için geçerli bir âlet haline dönüştürdüğümüzde, bizi ya bir taktik düşünce örneği vermekle suçlayacaklar ya da bizi sosyal-demokrasıyla özdeşleyecekler.»

² Bu, örneğin, Nicos Poulantzas'ın *Critique communiste*'de, sayı 16, aydınlık biçimde sergilediği şeydir.

³ Norberto Bobbio, «Quelle alternative à la démocratie représentative?» *Mondoperaio*, sayı 4, 1976, s. 32.

⁴ *Lettre aux Français sur la République du Programme commun*, Albin-Michel, 1977.

⁵ Ed. Bernstein, *Les présupposés du socialisme*, Seuil, Paris, 1974, s. 174.

⁶ K. Kautsky, *La dictature du prolétariat*, Ed. L0/18 Paris, 1972, s. 233-247.

⁷ Max Adler, *Démocratie des conseils ouvriers*, Ed. Maspéro, 1977. Bkz. aynı zamanda. Otto Bauer, *La marche au socialisme*, Paris 1919, s. 23-24.

⁸ R. Luxemburg: «Yasama, yönetme ve kamu iktidarlarının artık birbirlerinden ayrı değil, kaynaşmış olmaları için ve bu iktidarlara işçi ve asker konseylerinin ellerine vermek üzere hareket ederek, burjuva Devlet'i aşağıdan yıkmalıyız.»

⁹ Der Gründungspartei der KPD, alıntı yapan Pierre Broué, *Révolution en Allemagne*, Ed. de Minuit, s. 171.

¹⁰ Luciano Gruppi, «sur le rapport démocratie-socialisme», *Dialectiques*, sayı 17, s. 41.

¹¹ Bobbio'nun tanımına bakılsın, *Mondoperaio* içinde, sayı 4, 1976.

¹² Lénine, *La dictature du prolétariat et la renégat de Kautsky*, L0/18, 1974, s. 47 (*Proletarya Diktatörlüğü ve Dönek Kautsky*, Bilim ve Sosyalizm Yayınları.)

¹³ Lénine, «Thèses et rapports sur la démocratie bourgeoise et la dictature du prolétariat», *Oeuvres complètes*, t. 28, tez 13.

¹⁴ Nicos Poulantzas, *L'Etat, le pouvoir, le socialisme*, PUF, Paris, 1978.

¹⁵ *A.g.e.*, s. 157.

¹⁶ *A.g.e.*, s. 152.

¹⁷ Bkz. Daniel Bensaid, *La révolution et le pouvoir*, Ed. Stock, 1976, Paris, s. 239-242.

¹⁸ Bkz. Régis Debray, *Lettres aux communistes français*, s. 64: «Etkisiz bir tepki, burjuva sınıfsız bir işçi sınıfı, kapitalistlersiz bir sosyalizm ve mücadelesiz bir zafer varsayan 'aşamalı ve kerteli bir devrim' (Elleinstein) fikri ölümcül bir idealizmden kaynaklanır, ve tarihte en az kurban verdirentler en ilimhlar değildir. Yüce bir ruhun tereddütlerini yirmi bin Şilili hayatlarıyla ödediler. Ve aynı zamanda büyük demokratik bir partinin tereddütlerini de». Ed. du Seuil, Paris, 1978.